

KÖNYVTÁRI ÉLMÉNYEK A SZOVJETUNIÓBAN

/Utijegyzetek, 1959. június/

Turistaként töltöttem tíz napot a Szovjetunióban, de a szakembert szenvedélyesen vonzza a saját "szakmája", még akkor is, ha turistaként kerül idegenbe. Így jutottam el én is néhány szovjet könyvtárba.

1.

Jártam Lvovban, az egykori Lembergben, ahol a várostól 46 km-re lévő Romanyiv-körzetbeli "Szsorsz" kolhoz könyvtárában kolhozparasztokkal Mikszáth Kálmán regényeiről beszélgettem. Mikszáth művei közül számosat lefordítottak orosz nyelvre, s a könyvtár látogatói szeretik Mikszáth jóízű humorát.

Kijevben egy forró, júniusi vasárnap délelőtt betévedtem az Ukrán Tudományos Akadémia Könyvtárába. Tűzelt a nyár, százezrek kerestek üdülést a Dnyeperben, de a könyvtár minden olvasóterme zsúfolásig tele volt. Jártam Moszkvában, a "könyvtárak városában", ahol több mint 1000 könyvtár működik, állományuk meghaladja az 50 millió kötetet!

Egy francianyelvű ismertetőben olvastam, hogy 400 000 könyvtár működik a Szovjetunióban, 1,5 milliárd kötet állománnyal. Utazásom előtt is sokat olvastam arról, hogy a szovjet nép "olvasó nép". Most magam győződtem meg erről.

2.

Moszkva "Állami Lenin Könyvtár". A Rumjancev Múzeum mellett 1862-ben létesítették 100 000 kötettel az első moszkvai nyilvános könyvtárat, egyetlen olvasóteremmel és mindössze 20 olvasóhellyel. A Lenin Könyvtár ma öt hatalmas épületrészből áll. Moszkva középpontjának egyik jellegzetes része, 60 000 m² területen.

Nemzeti könyvtár, tudományos könyvtár, amely azonban széleskörű közművelődési feladatokat is ellát. Az olvasó-

termék sokasága áll az olvasók rendelkezésére. Sorba jártuk a földszinten a természettudományos olvasótermet, az I. emeleten a filozófia, történelem, irodalom, művészet, a II. emeleten a matematika, technika, közgazdaságtudományok iránt érdeklődők rendelkezésére álló szakosított olvasótermeket. E hatalmas könyvtárnak állománya ma már több mint 20 millió állományegység, 18 emeletes klimatizált, korszerű vasszerkezetű raktárában s a kiegészítő raktárakban több mint 250 kilométer hosszúságú polcozaton tárolják a köteteket. A függőleges és vízszintes szállítóberendezések egész rendszere egész nap működik, viszik, szállítják a raktárakból az olvasókhoz és onnan vissza a raktárakba "a tudás forrását". Kétezer dolgozója van a könyvtárnak, 60 ország 1500 intézményével áll nemzetközi csereviszonyban. Olvasóinak napi átlaga kb. 6000, több mint 30 ezer a naponként használt állományegységek száma. A külföldi műszaki prospektusok száma kb. 1,2 millió. Kölcsonzöszolgálata 3500 szovjet és 70 külföldi könyvtárral áll szoros kapcsolatban.

Olvasótermei reggel 9 órától este 11 óráig vannak nyitva. Az olvasók kiszolgálásának átlagos ideje 10-15 perc. Nagybemennyiségű könyv igénylése esetében a kért szakirodalmat előkérő-lap benyújtása után a könyvtár dolgozója az olvasó számára előkészítik. Távbeszélőn értesítik az olvasót lakásán vagy munkahelyén az előkészítés megtörténtéről.

Igen fejlett a könyvtár szakosított tájékoztató szolgálata. A központi könyvtári tájékoztató szolgálatnak nagyszerű segédkönyvtára van, mellette a szakosított olvasótermekben a szaktudomány legfontosabb kézikönyvtári anyaga áll az olvasók kezéigényben. A műszaki tudományok és ismeretek olvasótermében /2.számú/ az 1,2 millió külföldi műszaki prospektus -katalogustól nehéz volt elszakadnunk. E gyűjtemény alapos tanulmányozása a hazai műszaki könyvtárügy egészének sürgős és fontos feladata.

Meglepő a könyvtár sokrétű, gazdag, változó témájú kiállítási tevékenysége is. A változó témák mellett figyelemreméltó az orosz könyv történetének állandó kiállítása. A Lenin Könyvtár dolgozói 1600 kötet kiállításával mutatták be a könyvkiadás orosz útját.

Hálás szívvel köszönöm meg ezuton is Sztupnyikova Szergejevna Tatjana kartársnőnek a szakszerű kalauzólást.

3.

Műszaki könyvtárakról: általában.

A műszaki könyvtárügynek, - amennyire módomban volt

e kérdést a viszonylag rövid idő alatt megismerni -, hatalmas hálózata van a Szovjetunióban. A műszaki könyvtárakat négy nagy csoportra oszthatjuk:

1. nyilvános műszaki tudományos könyvtárak, amelyek a műszaki-tudományok és ismeretek egészének irodalmát gyűjtik;
2. az egyes termelőtárcák hatáskörében működő tudományos műszaki szakkönyvtárak;
3. vállalati műszaki könyvtárak /gyári,üzemi könyvtárak/;
4. politechnikai irányzatú egyéb könyvtárak.

Közelebbről a "Központi Politechnikai Könyvtár" ismerhettem meg.

A könyvtárban egy egész délelőttöt töltöttem el Reinberg Nadezsda Georgievna igazgató főnök szakszerű és szívélyes kalauzolásával, amelyért ezuton is, ugyancsak köszönetet mondok.

A könyvtár Moszkva központjában, a Politechniceszkij Projezd 2.sz. alatt működik, a Politechnikai Múzeum épület-tömbjének egyik szárnyában. A könyvtárat, amely a Szovjetunió második legnagyobb műszaki könyvtára, 1864-ben alapították. Felügyeleti szerve az Össz-Szövetségi Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, mely a magyar TIT-nek megfelelő hatalmas szervezet.

Állománya ma már több, mint 2 millió kötet. Évi gyarapodása átlagban 100 000 kötet.

A könyvtár 17 osztályában 200 dolgozó működik, de széleskörű a külső munkatársakat foglalkoztató tevékenysége is.

Nagy olvasótermében 230, tudományos olvasójában pedig 50 ülőhely áll a látogatók rendelkezésére. Évi 40 ezer helybenolvasója 1,1 millió kötetet tanulmányoz, az egy főre eső átlag 27 kötet; ez a szám tizenkétszerese az OMK 1958. évi egy főre eső átlagának!

Állománya technikai szakirodalom s a természettudományok mindazon ágainak szakirodalma, amelyek a technikai tudományokkal szorosan összefüggenek. Egyik legfőbb feladata a műszaki irodalom minél szélesebbkörű propagálása. Bibliográfiai tájékoztató szolgálata igen fejlett, az évi tájékoztatások átlagos száma százezer körül mozog. E munkájában a könyvtárnak nagy segítségére van folyóiratcikk-katalógusa, amelyet 1938-ban kezdett el kiépíteni. Nagy gondot fordít a könyvtár az ajánló bibliográfiák készítésére, különösen azokra, amelyek a szakemberek önképzését szolgálják. Irodalmi "áttekintéseket" is szerkesztenek a könyvtár dolgozói, amelyek igen hatékony eszközöknek bizonyultak a tudományos

ismeretek propagálására. Jelentős a könyvtár tudomány- és technikatörténeti munkája.

Bibliográfiai-tájékoztató osztályán 40 dolgozó, köztük 16 mérnök és technikus működik. Ez az osztály havonként átlag 100 intézmény vagy tudományos szerv részére készít irodalomkutatásokat.

Az ajánló bibliográfiai osztály a szovjet Tudományos Ismeretterjesztő Társulat rendezésében tartott előadásokhoz szakmai önképzés céljából készít irodalomjegyzékeket.

A technikatörténeti bibliográfiai osztály kizárólag a technikatörténeti szakirodalmat dolgozza fel. Ez az osztály technikatörténeti tanácsadó szolgálatot is tart fenn.

Fordító csoportja 26 belső és 150 külső munkatárssal működik. Módszertani osztálya könyvtárszervezési, patronálási irányító munkát végez, szakmai szemináriumokat tart a továbbképzés érdekében. A könyvtár az ujitási irodalom gyűjtésének, feltárásának és terjesztésének egyik legfontosabb góca. Az ujitásleírásoknak külön katalógusa van. A könyvtár csak a szovjet találmányokat gyűjti. /A külföldi szabadalmi leírások gyűjtőhelye a szovjet Találmányi Bizottság könyvtára./

Igen figyelemreméltó a könyvtár tömegpropaganda munkája. Kiállítások útján népszerűsíti a műszaki irodalmat. Évenként 300-350 témakiállítást rendez nemcsak saját olvasótermeiben, nemcsak a bibliográfiai tanácsadó szolgálat helyiségeiben, hanem a könyvtár fiókjaiban, sőt a nyári /parkokban létesített/ fiókjaiban is, ezen kívül az iskolákban, üzemi, falusi könyvtárakban. A Politechnikai Muzeumban a könyvtárnak állandó jellegű könyvkiállítása van. E tömegpropaganda munka jellemzője, hogy minden egyes kiállításon tájékoztatót osztogatnak a könyvtárosok, amelyekben felvilágosítják a kiállítás látogatóit arról, hogy a kiállított könyvet hol tudják olvasni, vagy hogyan kölcsönözhetik. A könyvtár munkatársai a kiállítások alkalmával könyvismertetésekkel tartanak a látogatóknak.

Szorosan együttműködik azonban a könyvtár a műszaki könyvek tömeges propagálásában a moszkvai Városi Könyvtárral. A Városi Könyvtár fiókjaiban is rendez a könyvtár műszaki témákból kiállításokat, de ún. irodalmi szemléket is készít a közművelődési könyvtárosoknak. Számos ankétot tart évenként a legjobb műszaki irodalom népszerűsítésére más szakkönyvtárakkal karöltve, országos nevű műszaki szakemberek, tudósok bevonásával. Olvasói aktívájában 40 olvasó a műszaki tudományok doktora, kandidátusa. E neves mérnökök, egyetemi tanárok, szaktanácsaikkal segítik nemcsak a könyvtár olvasóit, de magukat a könyvtár dolgozóit is.

A moszkvai "Állami Külföldi Irodalmi Könyvtár" 2,2 millió kötete a világirodalom 82 nyelvű kincsestára. Évenként 100 000 kötetrel gyarapodik, évi kölcsönzése 1 millió egység. Ezt a könyvtárat 1921-ben szervezték. Legfontosabb feladata, hogy minél közelebb vigye a legértékesebb külföldi irodalmat az olvasókhoz. Gazdag gyűjteményében természetesen elsősorban szépirodalmi művek vannak, de 1948 óta gyűjti a matematika, fizika, kémia, biológia, elméleti mechanika, és a mezőgazdaság irodalmát is. Ez a könyvtár egyik legkiválóbb intézménye a népek közötti kulturális közeledésnek.

A moszkvai Lenin-hegyen 1949-1953 között épült fel az "Állami Lomonoszov Egyetem" hatalmas épülete. Az épülettömb valóban monumentális, 38 épületcsoportból áll. A folyosók hossza 110 kilométer, 19 nagy és 144 kisebb előadóterme van. Hatezer diák lakik a szárnyépületekben, magát az egyetemet 18 ezer diák látogatja. A tanári kar 2000 főt számlál. A tudomány e palotájának könyvtárában 1,5 millió kötet található. A könyvtár az épület toronyrészében kapott helyet. Megcsodáltuk könyvszállító automata berendezését, szakosított-olvasótermeit, amelyekben 1200 tanuló kaphat helyet.

Amikor a könyvtárat meglátogattuk, javában folytak az egyetemi vizsgák, érthető, hogy a diákok szorgalmasan tanultak, minden olvasóterem zsúfolásig megtelt. De az egyetemen kívül és Moszkvában és Moszkván túl, utközben mindenütt olvasó emberekkel találkoztunk. Olvasott a pásztorgyerek Lvovban, a hálókocsi kalauznője /tiz nap alatt három kötetet olvasott el/, olvasott a szállodaportás, olvastak a metro utasai, a Gorkij-park padjain ülő fiatalok és öregek. Ez volt az első, legszembetűnő tapasztalat. Ám figyelemreméltó a másik tapasztalatom is: a szovjet könyvtárakban az olvasószolgálati munkában sokkal inkább és teljesebben kifejeződik az olvasók alázatos, igazi szolgálata. Az első számú könyvtári törvény: az olvasók könyvtári igényeinek maradéktalan kielégítése mindenütt a legteljesebb mértékben érvényesül. Ennek a törvénynek maradéktalan érvényesítése érdekében a mi könyvtárosainknak is mindent el kell követniök.

- x - x -

Turistaként csak morzsákat tudtam összeszedni rövid látogatásom során. Azt hiszem azonban, hogy a közölt élmények és tapasztalatok elgondolkoztatóak: sok még a tanulni-valónk és van bőven tennivalónk...

Dr. Tombor Tibor